

Aixó era un homo més endeutat que sant Pere i sant Bernat, que no hi veia ja de cap bolla ni sabia quin cap li anava davant, de tants de deutes que tenia.

S'arribà a veure tan estret, que un dia agafa sa dona, i li diu:

-Fieta, ja no puc pus amb tants de deutes com duc damunt ses costelles.

Jo no hi veig altre remei més que fer es mort. Jo faré com que morir-me, i tu te poses a moure un escàndol de plors i descabdell, tan fort com poràs; t'has d'escabeiar a grapades a's mig d'es carrer, fent com que arrabassar-te es cabeis. I, com més te diran que no plors, més fort has de plorar i cridar. Amb aixó vendran es veinats a veure qué será estat, i llavò compareixeran aquells an-a qui devem. I tu, en veure-los, t'has d'aferrar per ells, plorant a la descosida, mostrant-los ets infants, vestits amb sos quatre pelleringos més pelleringos que tenim; i de tot d'una, a forca de pessigades i d'esclafits devers ses anques, clotell i galtes, els has d'haver fet amollar an es bram, com més fort millor. Sa questió és veure si an ets acreedors else mous a compassió, i tal volta, considerant-ho tot perdut veent-me mort a mi, mos perdonaran es deutes, i així farem una libada bona.

—Bé has pensat! -diu sa dona-, i per part meua porem començar sa farsa en voler.

I qué fa s'homo? Se tira damunt es llit, ben allargat i enravenat, que ho pareixia, just mort.

Mentrestant sa dona aplega tots ets infants, que n'hi havia un xinxa, perquè cada any cada any tenia es novell, i així mai estava apurada per sebre quant d'anys hi havia que era casada. Ets infants no li deixaven perdre es compte.

Idò else vest a tots de sa roba més aldana i més retuda que tenia: quatre pelleringos d'allò més pelleringo.

Com tengué tota s'infanteria endiumenjada amb aquell ormeig, ja és partida a repartir-los pessigades i més pessigades i bons esclafits per ses anques, clotell i galtes; i no vos dic res si else n'escapaven an aquells bigarnius, de qüecs i remeulos, i si li amollaren an es bram tots, i sa mare que cridava més que ells, i no s'aturava de dir:

-Oh fiis meus dolços! plorau, plorau!, que vóstron pare és mort! Mirau-lo-vos estirat damunt es llit! Oh homonet meu! Estimadet d'es meu cor i de sa meua ánima! Quina mort més trista que és estada sa teua! Ets romas sec a l'acte! Sense sagraments! Sense cap sagrament de res te n'has hagut d'anar a l'altre món! Oh homonet meu! jo em moriré de pena! Está fet de mi! Mos enterraran tot dos plegats! Plorau, fiets meus, plorau!

I mentres les deia aixó, no s'aturava de batcular-los, galtetjar-los i pessigar-los per allà on les poria arribar; i aquella al-lotea, crits i plors!, armant un escàndol i un alguer alt de punt de tot.

Ja ho cree que aviat es veinats comparegueren, demanant:

-Qué és aixó? Pero qué teniu? Qué hi ha de nou?

-Qué hi ha d'haver? -deia sa dona-. Anau a dins sa cambra, i ho veureu qué hi ha de nou! Es

meu homonet, que l'he trobat mort! Anau-lo a veure estés dalt es llit! Oh pobre homonet meu! Està fet de mi! Amb tu me'n duran a enterrar! Sa pena em mata! Vos dic que em mata! Me mata! me mata!...

I ja va esser sortida a's mig d'es carrer, cridant com una desesperada, escabeiant-se, estirant-se es cabeis com si else se volgués arrabassar tots, i no s'aturava de dir:

-Veinadets meus i veinadetes meues! Veniu a veure si hi ha haguda cap dona mai més desgraciada que jo! Viuda cop en sec amb aquest xinxa d'infants, que tots caben davall un erer, i sense un salubre de res per omplir-los es gavatx! Pobre homonet meu! Quina mort que has tenguda! Qui m'ho havia de dir, fa una hora, que tan prest fhaguesses de morir, tan sá i tan fort com estaves! Pobre homonet meu! Companyieta meua estimada! Ja no et veurem pus! Mesquina de mi i d'es meus infants! Sa pena em mata! Vos dic que em mata! Aquí mateix me matará!

Amb aixó es carrer ja anava tot alt; tothom sortia a defora com sentia aquell plant tan esglaiós, i cap a sa casa d'es mort tothom! I entraven dins sa cambra així com porien, i me veien es mort damunt es llit, tot enravenat i més estirat que un perpal, i tothom s'exclamava:

-No hi ha vél! Es mort i ben mort! Vaja quina desgràcia! Amb tants de deutes i tants d'infants com deixa! Pobra dona seua, bé té motiu de plorar i d'arrabassar-se es cabéis i de fer qualsevol desbarat!

Ses veinades s'hi acostaven a ella per consolar-la; pero ca! ella else sortia com un pinyol de cirera, dient:

-No em digueu que no plori, que tenc massa motiu de plorar! Posau-vos totes dins sa meua pell! Viuda amb tants d'infants i sense un roegó de pa per donar-los, i carregada de deutes! Deixau-me plorar, que massa raó en tenc! Voltros mateixes ho veis més que no jo! Mesquina de mi! Pobres infantons meus! Pobre homonet meu!

I allá plors i descabdell i crits i qüecs i remeulos d'ella i d'ets infants, que, com sentien sa mare i veien sa casa i es carrer tot ple de gent i son pare damunt es llit, tan estirat que no es bategava, s'ho arribaren a creure, que era mort i ben mort, i llavó ja no ploraven de ses pessigades, batculades, clotellades ni galtades de sa mare, sinó de tot aquell marruell i cabermoni de los cent mil diantres que veien armat, que no hi havia qui s'hi entengués, de crits, plors i escándol.

Mentrestant sa notícia de sa... mort s'aná escampant p'es poble, i tothom, naturalment, el compatia, an aquell mesquí, mort repentinament d'aquella manera, deixant tants d'infants i tants de deutes.

-Pobres infants! Pobra doneta seua! -deia tothom.

Pero an-a qui va caure més avall aquella... mort, va esser an ets acreedors, aquells an-a qui devia tant i tant es... mort.

-Ja has cobrat, Pep Torrat! -se deia cadascun a si mateix-. Sí, hi pots anar ara a cobrar! En no esser que cobris d'infants! Bones tropis haurem fetes amb so deixar an aquest malanat! Ja m'hauria convengut més tenir una d'aquelles tercianes més fortes es dia que li vaig deixar sa cantitat!

Però casi tots ets acreedors, per compassió de sa dona i d'ets infants, un darrere s'altre, comparegueren a sa casa d'es... mort per veure què era estat allò i... p'es contet que tenien amb so mort.

I lo saborós era quan n'arribava cap d'aqueixs. Tot d'una que ella, sa dona, en colombrava cap que se'n vengués, sa gran mandragolina s'alçava de puntes per cridar més fort, per fer es plant més esglaiós, per fer veure que sa pena la matava; i pareixia que aquella dona s'havia

d'estellar de pena i que allà mateix havia de fer es tro. S'aferrava plorant per s'acreedor, i li mostrava ets infantons, tan espelleringsats, i plorant també com unes xeremies.

-Vemostací! -deia ella-. ¿A on se n'és vista cap mai, de dona més dissortada i d'infants més dissortats? A veure quin possible és pagar-vos! ¿Com vos hem de pagar, si no tenim ni per omplir-mos es gavatx? ¿Com les he de mantenir jo, tantes de freixures com som? Aquell homonet meu prou que vos hauria arribat a pagar, tan bon homo com era! Però jo, mesquina de mi! I aqueixs infantons meus, mesquinets tots! ¿Quin possible és que vos arribem a pagar mai?

I aquell acreedor, davant aquell retaule de llàstimes i de dissort, se sentia ferit de cor, i deia: -No en parlem pus, germaneta, d'es deute! Ja m'ho pagarà el Bon Jesús, ell que té tan bona bossa!

-I deis ver que el mos perdonau, an es deute? -deia sa dona.

-No en mancaria altra, que vengués ara a dir-vos mentides! -deia s'acreedor.

I sa dona, per fer-l'hi dir més clar i que tothom ho sentís, tornava sucra ets ais si era ver que li perdonava es deute, i s'acreedor repetia que sí.

Llavò en venia un altre, d'acreedor, i un altre i un altre; i a tots sa gran polissarda else feia sa mateixa endemesa: unes grans llàstimes mostrant-los ets infants, i un plant desfet, i crits i qüecs i remeulos de plors i descabdell. I es pobres acreedors, tots hi queien, dins aquells filacs tan ben parats; tots li deien que no else ne parlàs pus, d'es deute, que massa veien que no era possible que ella arribàs a pagar, i que prou tendria que fer de cercar p'es bec seu i d'aquella tracalada d'infants; i sa gran revetlera, com qui no n'és, les ho feia repetir davant sa gent, si era ver que li perdonassen es deute; i ets acreedors, per fer de generosos i nobles, deien que sí, perquè veien que tanmateix no cobrarien per allò de que allà on no hi ha, el rei i ets acreedors hi perden.

Com la dona va veure que ja havien comparegut tots ets acreedors i que tots davant la gent havien dit i repetit que li perdonaven es deutes, de compassió i llàstima que else feia aquella mort tan feresta, se tira en terra tan llarga com era, lo mateix que si li hagués pegat baticor. Corregueren a posar-li aigordent p'es polsos i llavò la ventaven per fer-la cobrar; però ella no es batejava ni feia menció de res. L'agafen quatre homos, i l'entren dins la casa i la posen damunt sa caixa amb una pell i un coixí davall, i allà vénga a posar-li pedaços i pedaços d'aigordent an es polsos, i dues dones que la ventaven.

A la fi obri ets uis, mira entorn seu, i romp de bell nou amb un plors desfet, però sense estamenetjar-se ni estirar-se es cabeis.

Mentres ella seguia es seu plant, ses veinades anaren a vestir es mort, i avisen es fosser que hi duga sa caixa per durlo-se'n a soterrar; i allà tothom que hi compareixia, per lo senyal de la Santa Creu!, li passaven el rosari.

Al punt compareix es fosser amb sa caixota; la posa damunt una taula, l'obri, i amb dos homos més hi engirgola es mort, i tanca; i, com començava a fer fosqueta, el se'n duen amb tot s'acompanyament a l'església, i el posen devora es banc d'es batle, damunt una taula, amb quatre ciris encesos, i sa coberta de sa caixa alçada, segons sa costum que hi havia, amb s'idea de soterrar-lo lo endemà en fer ses vint-i-quatre hores de sa mort. I així el me deixaren, an es mort, tot solet dins l'església.

I heu de creure i pensar i pensar i creure que un d'ets acreedors d'aquell... mort, que li havia venuts ciurons i no els havia cobrats, com va veure que el deixaven tot sol damunt aquella taula a's mig de l'església, va dir:

-I tan beneit he d'esser que m'ho he de deixar perdre tot? Me n'hi vaig i li prendré es llençol

de sa mortaia, i al manco n'hauré qualche cosa, i es mancap d'es ciurons no serà tan gros.

Fet i dit, s'espitxa a l'església. Hi entra, no hi veu negú més que aquell... mort allargat dins sa caixota oberta damunt aquella taula, amb sos quatre ciris encesos, devora es banc d'es batle.

-Si m'hi abord ara a prendre-li es llençol, m'expòs a que qualcú entr a dir parenostro, credo o salve i me trobin amb sa fusta amb ses mans. Lo millor serà amagar-me darrere qualche retaulo; i, en ésser tombades les dotze, llavò surt, li saup, an aqueix polissó allargat dins sa caixa, es llençol de sa mortaia, i cametes me valguen cap a sa casa!

Així ho va fer: s'amaga darrere un retaulo, i allà està que està, esperant que es fes mitjanit per pegar es salt an aquell... polissó allargat dins sa caixa, que ja començava a estar cansat de sa farsa que ell i sa dona havien armada per no haver de pagar es deutes; i pensava ell amb ell mateix:

-Però bono! Com en sortim, d'aquesta comèdia? ¿Que he d'esperar que m'etzibin dins es vas, i allà ses berbes de fer es mort passin a veres, a ésser-ho de bon de veres, mort? Perquè no hi ha sperite-tuò: sí me deix etzibar dins es vas, tapanan sa boca amb sa lloa, i què ha d'esser de sa meua còrpora? M'hi podriré sense remissió. Me convenen aquestes merques? Trob que no gens! Sobretot, d'aquí a s'auba, tenc temps de pensarhi, de quin cap he de fer estelles. Me sembla que, finis-finis, lo més avengut serà, en ésser tombada sa mitjanit, donar-ho a ses cames, i esquixar-me a banda a on negú em conega. Mentres es... mort tirava aqueixs plans, allargat dins sa caixa, damunt aquella taula, a's mig de l'església, amb sos quatre ciris encesos que petetjaven seguit seguit, perquè sa cera era sa més xereca que tenia s'escolà, que massa havia vist que no la cobraria, en no ésser d'al•lots d'es mort, allà on no n'havia mester cap, perquè n'era també massa afavorit, i es rots eren a omplir-los a tots es gavatx, que el tenien ben gran i a prova de bomba, i sempre estaven per enforar, amb sa gran particularitat de que, com més bo era es concert, més fort hi pegaven i, fins que s'ho havien acabat o els ho llevaven de davant, no se'n sabien deixar; idò mentres es mort tirava aquells plans, tac!, damunt les dotze de la nit entren dins l'església una partida de lladres que venien de pegar un salt gros a una possessió a on hi havia un amo que manetjava es diners a palades, i l'havien deixat atzanet, com un jonc de fuies. Sa fama era que aquell amo era tan taianassos i tan amic de l'unghla que casi tot quant es tenia era robat; i aquelles males ànimes de lladres, amb so espampolar-li aquella dinerada orba, se creien haver feta una bona obra, perquè deien:

-Qui roba a un lladre, guanya cent dies de perdó!

Sobretot, s'afiquen aquells polissardos dins l'església per porer-se repartir es diners amb tota tranquilidat amb sa claror de sa llàntia del Santíssim; però me veuen aquell... mort allargat dins sa caixa damunt sa taula, amb sos quatre ciris encesos, a's mig de l'església; i a un li va venir aqueixa idea:

-Ecoltau -va dir-, sabeu quina la m'havia pensada? Idò de que llevàssem aqueix mort de dalt sa taula, hi posariem es diners damunt, i amb sa claror d'es quatre ciris les poriem triar i partir-les-mos com a bons germans.

-Ben pensat! ben pensat! -digueren tots.

I m'agafen quatre sa caixota amb so mort, i la posen en terra un bocí lluny. Aboquen damunt sa taula es sarrons de diners que duien, i ja són partits a triar-los, fent-ne caramulls, a un lloc ses pessetes de sis sous, a un altre ses columnàries (de set sous i mig), a un altre es durets d'or, a un altre ses dobletes de sis lliures, a un altre ses de dotze, i a un altre ses dobles de vint de carassa.

Fets es caramulls, vengueren ses bones, com les s'hagueren de partir! Cada un d'ells trobava que ell havia d'esser es preferit perquè pretenia haver fet més ell tot sol que tots ets altres

plegats. I ja foren partits a gatinyar-se com a cans i gats.

Un n'hi havia, es més xerec i es més nial de sa guarda, que era és qui alçava més la veu, perquè volia es caramull més gros, i ets altres trobaven que en tendria de més amb so més petit. Era un petitó, i d'ell més que de cap altre se poria dir allò d'homo petit, llengo llarga. De llengo, vos assegureu que en tenia per setze; ara fets, pocs.

I heu de creure i pensar que arribà a anar tan enforiat, que es treu una armeta, un meremec d'un forc, fent mil amenaces. Ets altres, que el coneixien més i sabien massa es miracles que era capaç de fer, llavò sí que se'n rigueren, i li varen dir:

-Vaja! Amaga'l-te, an aquest tros de guinavet! ¿Què l'has de fer obert i defora, si no ets capaç d'acorar-lo ni an aqueix que està allargat dins sa caixa? Què va de messions que no l'acores an aquest mort?

-An aquest mort i a tots voltros! -va dir aquell llengollarga-. Ara mateix se vorá!

I ja és partit cap an es... mort, que havia sentides totes aquelles completes i estava amb sos uis ben badats per vetlar bé es batuts a qualsevol que s'hi atracàs, i fer tots es possibles per esser-ne escàpol.

Amb això es mort se veu aquell llengollarga damunt, meremec en mà i a punt d'acorar-l'hi, i aquí l'homo pega crit, tan fort com pogué:

-Ajuda, tots los difunts!!!

-Aquí estam tots peus junts!!! -va cridar aquell d'es ciurons, de darrere aquell retaulo a on s'era amagat, amb s'idea d'aidar an es mort a retgirar es lladres.

I vaja si es retgiraren aquells bandetjats! No res; se varen creure que sortien tots es morts de dins tots es vasos, tombes i sepultures.

-Qui es pot salvar, que es salv! -cridaren tots, i fogiren més que de pressa, com a llonzins, fent-se trons d'es diners de damunt sa taula, per no colar la vida dins ses ungles de ses tracalades de morts que ja se veien damunt.

I de d'allà tots carrera oberta, un p'es llevant, s'altre p'es ponent, pegant-se amb sos talons per ses anques!

Es mort, com va veure que es lladres eren fuits, i ja no en sentien remor, què fa ell? S'aixeca assegut dins sa caixa; així com pot, se desfà sa mortaia, i bota de sa caixa.

Aquell de darrere es retaulo, que guaitava, treu-cap treumaga, com veu botar es mort de sa caixa, li crida:

-Uep! Com estam aquí? Que sou mort o què?

-Uep? -diu ell-. Ara és hora de mort! Ja l'he fet que basta! I vós que me demanau això, ¿que sou vós que m'heu respost, com he cridat, que aquell lladre me volia acorar es meremec?

—Sí que ho som! —diu aquell d'es retaulo.

Amb això surt de s'amagatai, s'acosten un a s'altre, i ja ho crec que es conegueren.

-Pero bono! -diu es d'es retaulo-. ¿Que eres mort i has resucitat o només el feies, an es mort?

-Bona casta de mort! -va dir aquell-. És que no vaig tenir altre remei d'endeutat que em veia, que donar-me per mort, per veure si ets acreedors tendríeu compassió de sa dona i d'ets infants i m'ho perdonaríeu!

-Sí que tengueres bona idea, ben mirat! -diu s'acreeador.

-No res -diu es deutor-: ara lo que hem de fer és partir-mos aqueixa dinerada que es lladres han deixada dalt sa taula, la mitat perhom.

-Ben pensat! -diu s'altre-; però mira: aquells ciurons que em devies, m'has de pagar.

-Prou que les te pagaré! -diu es deutor-, fins a dobler i maia!

Sobretot, se parteixen aquells caramulls de pessetes de sis sous i columnaries, de drets d'or, de dobles de sis i de dotze i dobles de vint de carassa, la mitat perhom, com a bons germans; i llavò s'acreedor diu:

-Ara paga'm es ciurons!

-Bono! -diu s'altre-. I a quant los t'he de pagar?

-Així com tractàrem! -diu aquell.

—I que no era a quinze sous sa barcella, que else te vaig prendre? -diu es deutor.

—A quinze i un menut —diu s'acreedor.

-Ca, homo! -diu es deutor-: A quinze només! Pensa-hi bé, que sempre ets estat fluix de memòria!

-Bona casta de fluix! -diu s'acreedor-. Lo que hi ha que ara me vols entrar d'es menut !

-Deixa anar es menut, homo! -diu es deutor-. No t'aturs amb miqueris! Que no saps tu que qui de miseris va, miseris l'encalcen?

-Tu de lo que vas -diu s'altre- és de pillosquetjar-me es menut! I no n'has de sortir amb la teua! Es menut vui, enc que el dimoni en pas!

Mentrestant es lladres, correguent sempre tant com porien, arribaren a perdre s'alè de tot i s'hagueren de tirar en terra.

Estesos un aquí s'altre allà, pantaixant a les totes, com varen haver cobrat una mica, un s'exclama:

-¿I hem d'esser tan beneits que consentiguem a perdre tota aquella dobberada que hem deixada damunt aquella taula dins l'església?

-Sí que tendràs raó! -diuen ets altres.

En parlen una mica, i resolen de tornar-se-n'hi, tan a la tapada com puguen, i que un d'ells s'acosti devers l'església, per veure si seria possible tornar-s'hi aficar i salvar aquella marrota tan grossa que sa por d'es morts los havia feta perdre.

Així ho fan. Parteixen de d'allà cap a l'església. Abans d'arribar an es poble n'envien un a veure com estaven ses coses devers l'església; i aquell hi arribà just quan es deutor i s'acreedor s'escobletjaven sobre es menut d'es ciurons. L'homo escoltà una mica de defora, i sa por li torna entrar, i ho dóna a ses comes més que de pressa! Se'n va an es com-panyons, i else diu:

-Germanets, no hi somieu pus, amb aquella doblerada. Tota l'església és plena de morts que la s'han repartida, i ses partions se veu que han hagudes d'esser tan petites, que s'es-cobletgen per un menut. Les haguésseu sentits, fiets! Ell n'hi havia un que no parava de dir: Es meu menut vui! Es menut que em pertoca! I bé ha cridat, però no hi ha pogut arribar!

Com es lladres sentiren aquell rossinyol, ho tornaren donar a ses comes abans de pus raons i de por que sa gent no else guipàs i sa Justícia no else posàs ses mans damunt.

Amb això es qui havia fet es mort per no pagar es deutes, pagà es ciurons a quinze i mig menut, perquè ho havien xapat amb s'acreedor; i se n'anà a ca seua amb tota aquella doblerada que li havia tocada d'es lladres; cridà tots ets acreedors, les pagà fins a dobler i maia, i encara n'hi quedaren per viure bé i honestament ell amb sos infants i sa dona, anys i més anys.

I què me'n direu? Ell varen viure fins que se moriren. I qui no ho creu, que ho vaja a cercar.

Tomo XX de Rondaies d'en Jordi d'es Racó
(Mn. Antoni Mª Alcover).